

A szleng társas szerepe*

LABOV hívta fel a figyelmet arra a „külső, nyelvészetén kívüli sötétség”-re, „melyben a nyelv eredetével kapcsolatos spekulációk zajlanak, s ahol a szlengről szóló tanulmányok születnek” (LABOV 1972). Habár ez aligha ösztönöz bárkit is arra, hogy tanulmányt írjon a szlengről, mégis jól megragadja a szleng nyelvészeti tárgyalásainak száraz mivoltát.

Mindenesetre a szleng igen vitatott téma; mindenféle formáját tömegesen gyűjtik szótárakban, illetve olyan folyóiratokban, mint az *American Speech*, és különféle más forrásokban; a gyűjtők lehetnek néprajzkutatók, nyelvészek, történészek, archeológusok, tanárok és mások. Mint nyelvész, engem is fel szoktak kérni rádiósok, televíziósok és újságírók, hogy beszéljek a semmiről, vagyis hogy nagyképűsködjek a szlengről. Mégis, ahogy egy kortárs kutató írja: „ritka azonban, hogy a *szleng* terminust nyelvészek számára is hasznosíthatóan definiálják. Bosszankodás és csalódás vár azokra, akik a szakirodalomban a vizsgálódás próbáját kiálló szlengdefiníciót vagy -felfogást keresnek. Ehelyett impresszionizmusra fognak bukkanni, sokszor egészen megdöbbentő módon.” (DUMAS–LIGHTER 1975: 5). Az idők során a legtöbb retorika- és nyelvtankönyv óvta a diákokat attól, hogy szlenget használjanak, mivel az pontatlan (ami általában természetesen nem igaz) vagy vulgáris (ami gyakran valóban így van). A szleng legtöbb tanulmányozója egyszerűen csak gyűjti és megfelelő osztályokba rendezi a szlengszavakat, hasonlóan ahhoz, ahogy az amatőr lepkegyűjtők színik és mintázatuk szerint tűzik gombostűre a különböző fajokat, ahelyett, hogy rovartanilag tanulmányoznák őket.

Ám a tény, miszerint a szleng társadalmilag fontos jelenség, állandóan igazolja önmagát, bár kissé zavarosan teszi ezt. Két kortárs szlengkutató, BETHANY K. DUMAS és JONATHAN LIGHTER mostanában megjelent, érdekes tanulmányukban, amelynek a címe „Is *slang* a word for linguists?” [Nyelvészeknek való-e a *szleng* szó?], megvizsgálták ezt a kitaró önigazolást, illetve finomították és megfelelő irányba bővítették, bár mint majd itt kifejtem, még mindig csupán egy kezdetleges pontig jutottak el olyan összegző megközelítés híján, amely szociálpszichológiai, valamint szociolingvisztikai elméletet egyaránt felhasznál.

* DRAKE, G. F.: The social role of slang. In: *Language. (Social Psychological Perspectives)*. Szerk. HOWARD GILES–W. PETER ROBINSON–PHILIP M. SMITH. Pergamon Press, Oxford–New York–Toronto–Sydney–Paris–Frankfurt, 1980. 63–70.

Jelen tanulmány célja az, hogy demonstrálja és nyilvánvalóvá tegye a szociálpszichológia elméleti jelentőségét a nyelvészet szempontjából. Számos szociálpszichológiai elméletet lehet eredményesen alkalmazni a szleng problémájára. Az időbeli korlátok miatt csupán néhány gondolatra szeretnék utalni HENRI TAJFEL és HOWARD GILES, valamint munkatársaik munkájából.

DUMAS és LIGHTER a szleng egyik olyan szótári definícióját idézi, amely a társadalmi szempontot járja körül:

A szleng megnevezés inkább nyelvi stílust jelöl, mintsem a formalitás vagy a nyelvhasználat egy szintjét. A szótár értelmezése szerint a szleng megkülönböztető jegye a retorikai hatást, mint például abszurditást, tiszteletlenséget vagy túlzást létrehozni akaró szándék, mégha ez gyakran sikertelen is. Egy szigorúan denotatív szó ... nem szleng. A szlengnek mindig erős a denotációhoz járuló konnotációja... Konnotációja szándékosan, gyakran agresszíven informális.

A DUMAS és LIGHTER által megragadott szempont a beszélő társadalmi szándéka. DUMAS és LIGHTER JAMES SLEDD (1965) szlenggel kapcsolatos megállapításának szintén nagy figyelmet szentelnek, mint azon kevés megállapítás egyikének, mely a szlenget jogos szociolingvisztikai kontextusába helyezi. SLEDD a maga jellegzetesen indulatos, de lényeglátó módján így ír:

Amikor egy tanár a diákjait a szleng használata ellen buzdítja, megerősíti hűségét ahhoz a társadalmi rendhez, amely szerepét életre hívta. A szleng jellemzően parakód, olyan, státusszal rendelkező kifejezéseket helyettesítő rendszer, mely kifejezéseket azok használnak, akiknek nincs hagyományos értelemben vett státuszuk, és akik nem vesznek részt a bevett közösségek fontos ügyeinek bonyolításában. A szleng a szex, az ivás, a narkotikumok, a versenysportok, az atlétika, a könnyűzene és további bűnügyek szemantikai területein virágzik — olyan dolgok „liberális” nyelve, amely dolgokat olyan úriemberek csinálnak tudatosan, akik egyáltalán nem úriemberek, és nem szeretik az úri tempót. Az úri pedagógusoknak természetesen ellenezniük kell a szlenget, pontosan azért, mert az a kívülállóknak fegyverként szolgál a bentlevőkkel szemben. Akár tréfából, akár komolyan, a szleng használata a fennálló rendhez való hűség megtagadása, azáltal, hogy még azon szavakat is elutasítja, melyek a konvenciót jelképezik és státuszjelölők. Épp ezért azokat, akiket azért fizetnek, hogy megőrizzék a status quót, arra ösztönzik, hogy elfojtsák a szlenget ugyanúgy, mint egy lehetséges forradalom bármely egyéb szimbólumát. (SLEDD 1965: 699)

Itt SLEDD felfedezett egy fogódzót. A szleng közvetve csoportjelenség, és a csoportidentitáshoz kötődik. Azonban SLEDD csupán az összkép egy részét ragadta meg, hasonlóan sajnos DUMAS-hoz és LIGHTERhez. Utóbbiak SLEDD megjegyzésének kritikus pontjaként nem a csoportidentitást látják, hanem azt, hogy a szlenget „szándékosan használjuk, tréfából vagy komolyan, semmibe véve a hagyományos társadalmi vagy szemantikai normát” (DUMAS–LIGHTER 1978: 12). Ez a tulajdonság valóban fontos, de ha erre koncentrálnak, a

szleng elemzésében csak egy irányt veszünk figyelembe: a szociológiai irányt, és eközben figyelmen kívül hagyjuk a pszichológiai szempontokat. DUMAS és LIGHTER számára a szleng csupán a társadalmi eltávolodás eszköze (vö. PENG 1974). Később (amikor a szociálpszichológiai elméletek által erre a kérdésre irányított fényt fogom vizsgálni) ki fogok térni arra, hogy a szlenget lehet mind a szolidaritás, mind az elidegenedés kifejezésére használni.

Mindenesetre DUMAS és LIGHTER az általuk fontosnak tartott tények fényében megszerkesztették, és megpróbálták világosan rendszerezve felvázolni azokat a tulajdonságokat, amelyekkel a szlenget definiálni lehet. DUMAS és LIGHTER célja egyértelműen az, hogy rendszerük bevezető jellegű legyen, és számítanak a kritikára, amelynek szellemében én magam is haladok. Szerintük egy szó „valószínűleg” akkor szleng, ha a következő négy kritériumból legalább kettőnek megfelel: **1.** Egy adott lexéma jelenléte „szembetűnően csökkenti — legalábbis pillanatnyilag — a formális vagy komoly beszéd vagy írásmű méltóságteljségét”. **2.** A használt szó „arra utal, hogy használója vagy a megjelölt tartalmat ismeri, vagy az emberek azon alacsonyabb társadalmi helyzetű vagy kisebb felelősséggel bíró osztályát, akik e kifejezés sajátos ismerői és használói”. **3.** A szó a „mindennapos társalgásban magasabb társadalmi helyzetű vagy nagyobb felelősséget viselő személyek között tabukifejezésnek számít”. **4.** A szót a „jól ismert konvencionális szinonima helyett használják, elsősorban azért, hogy **(a)** megvédjék a használót a konvencionális kifejezés használata által okozott kényelmetlen érzéstől, vagy hogy **(b)** megvédjék a használót a további részletezés kényelmetlenségétől vagy fáradalmaitól”. DUMAS és LIGHTER hozzátesszik, hogy mindezek a kritériumok tükrözik „a lázadásnak valamely aspektusát vagy a méltóságteljség szándékos hiányát”.

A méltóságteljség hiányára való összpontosítás elvezeti DUMAS-t és LIGHTERT oda, ahova mások már eljutottak (pl. JOOS 1961), vagyis hogy sürgesség a különbségtételt a szleng és a zsargon között. Ennek az oka az, hogy a zsargont, vagyis a szakterminológiát, bár nyelvészeti szempontból meglehetősen hasonlít a szlengre, magas státuszú csoportok használják inkább, és nem sugall lázadó magatartást, sem pedig a méltóságteljség hiányát. Véleményem szerint amikor szociálpszichológiai tényezőket veszünk figyelembe, a szlenget és a zsargont alapjában véve ugyanannak a magatartásformának — azaz egyéneknek egyik csoportból a másikba való divergenciájának vagy konvergenciájának — lehet tekinteni. Továbbá a státuszbeli eltérés a szlenget és a zsargont ugyanannak a magatartásformának különféle alkategóriáiként tüntetheti fel, de elméleti célból a két kód megegyező kognitív motivációja nagyobb fontosságú a státuszbeli eltéréseknél. Mind a zsargon, mind a szleng a megkülönböztetés szükségletéből jött létre, vagyis a különféle csoportok közötti pszichológiai megkülönböztetés céljából. Itt tisztán kell látnunk, hogy szociálpszichológiai tényezők lépnek be az elemzésbe, ebben az esetben HENRI TAJFEL nevét kell

megemlíteni, aki egy 1974-es cikkben leszögezte, hogy „nem várhatjuk el, hogy az egyén viselkedésében az inkább csoporttagként, mint egyénként való viselkedés domináns szerepet játsszon, hacsak nincs egy tiszta, kognitív »mi« és »ők« struktúra, és hacsak ezt nem tekintik könnyen váltható struktúrának megváltozó társadalmi és pszichológiai feltételek mellett”. Mind a szleng alacsony státuszú használói, mind a zsargon magas státuszú használói elsősorban abban érdekeltek, hogy a „mi” és „ti” fogalmát körvonalazzák; ebben a sértések használata a szleng esetében csak relatív és másodlagos.

Angol nyelvterületen a nyelvészek a hangokra a *phone* szót használják, az orvosok a sérülésekre a *trauma* kifejezést, a jogászok pedig a sérelmekre a *tort* 'magánjogi vétkes cselekmény' szót, lényegében ugyanazon okokból ahhoz, amiért mások a *stoned* 'részeg; bekábított' (tkp. kővé válik, megkövesedik), *wasted* 'ua.' (tkp. elhasználódott, kimerült) vagy *flying* 'ua.' (tkp. repül) kifejezéseket alkalmazzák. A szociálpszichológiai szakirodalmat olvasva nyilvánvaló, hogy egy csoport állandóan önnön megkülönböztetésének megőrzésére törekszik. Ez igaz természetesen társadalmi alcsoportokra ugyanúgy, mint például egy akadémiai tudományterületre. Mi, kutatók sokkal kíváncsibbak vagyunk egy konferencia programjánál arra, hogy ki kicsoda; az eltérő szakzsargon nagyon megosztja a résztvevőket. Mindannyian, mire tiszteletreméltó tagjaivá válunk tudományterületünknek, nagyon jól megtanuljuk ennek zsargonját. Sőt ha már egészen szakértővé válunk, kialakíthatunk egy speciális terminológiát, mely kifejezetten azonosítja saját munkáinkat. Sikerünk egyik fokmérője az lehet, hogy mennyire veszik át mások ezt a terminológiát megkülönböztető céllal. Úgy vélem, ezzel kapcsolatban nem szükséges példákat hozni. Mind a szleng, mind a zsargon olyan eszközök, melyek ugyanakkor és gyakran ugyanabban a helyzetben jelölhetnek akár elidegenedést, akár szolidaritást, hogy az általában használtaknál régebbi és nyersebb kifejezésekkel éljek. Érdekes lehet szociolingvisztikával foglalkozók számára, hogy a szleng és zsargon kapcsolatának jelen szociálpszichológiai elemzése KENYONnak a témával kapcsolatos 1948-as klasszikus elemzését támasztja alá szemben JOOS 1961-es klasszikus elemzésével.

Számomra világossá vált, hogy egy több tudományágat integráló megközelítés megvilágíthatja azt a fajta nyelvi viselkedést, amit itt tárgyalunk. Egyetérthetünk BOURHIS-vel, aki a következőket írta (1978: 4):

Szociálpszichológiai tényezők segítenek megmagyarázni, hogy egyes beszélők miért használják azokat a beszédstratégiákat, amelyeket használnak, nem csak társadalmi normákkal és szabályokkal kapcsolatban. Ezek a tényezők kiterjedhetnek a beszélő hangulatára, motivációira, érzéseire, hiedelmeire, illetve lojalitására..., valamint a csoporton belüli kapcsolatrendszer észlelésére és a fennálló szociolingvisztikai normákkal kapcsolatos tudatosságukra.

A lényeg az, hogy a szociolingvisztikai elemzés önmagában oda vezethet, hogy félreérthető lesz a szleng természete, mivel túlhangsúlyozódik a státusz-funkció a csoportfunkció rovására. DUMAS és LIGHTER így állítottak fel a szleng azonosítására olyan kritériumokat, melyek a szleng státuszcsökkentő funkcióját magyarázzák. Ez a szlengnek fontos, sőt szükséges funkciója, de nem elégséges annak megmagyarázásához. Hasonlóképpen a szleng sem az egyetlen nyelvi viselkedésmód, ami felhívja a figyelmet az alacsony státuszra, vagy bátran hirdeté né azt. LABOV (1970) a rejtett normákra hívja fel a figyelmet, melyek működésükkel támogatják és táplálják a stigmatizált nyelvtani formákat a nemsztenderd beszédvariánsokban. ELLEN BOUCHARD RYAN (1979) vizsgálta szociálpszichológiai szemszögből ugyanezt a jelenséget, vagyis az alacsony presztízsű nyelvi variánsok fennmaradását, és megállapította, hogy egy variáns értéke a szolidaritás és egy csoporttal való azonosulás szempontjából gyakran túlsúlyba kerülhet a státusz, presztízs vagy társadalmi előrejutás szempontjaival szemben, amikor megmarad az alacsony presztízsű lokúciók használata. Véleményem szerint ez a helyzet a szlenggel is.

TAJFEL teóriája azt sugallja, hogy azok a csoporton belüli beszélők, akik magasra értékelik csoportbeli tagságukat, erős késztetést éreznek arra, hogy magukat megkülönböztessék egy értékelt dimenzióban (vö. BOURHIS 1978: 14). Úgy vélem, a szleng egy csoporton belüli megkülönböztetési eszköz. Mi olyan értékes a szlenggel kapcsolatban? A válasz bizonyos értelemben ördögi kör: a szlenget azért értékeli, mert ez a csoportmegkülönböztetés egyik markere. Ebben az értelemben nem tér el sok más nyelvi jelenségtől: etnikai, kisebbségi nyelvektől például vagy regionális dialektusoktól, melyek mindegyikéből mint forrásból bőven meríthet a szleng.

Tulajdonképpen gyakran összetévesztik a szlenget a dialektussal. Ezt jól illusztrálja a feketék által használt angol nyelv. A feketék alcsoportjai, például tinédzserek, zenészek, strichelő utcalányok és mások között a szleng fontos eszköze a csoporton belüli szolidaritásnak és megkülönböztetésnek. A hozzá nem értő hallgató gyakran hallhat ismeretlen fekete angol és fekete szleng beszédet együtt, és ugyanannak a jelenségnek gondolja őket. Véleményem szerint ez az egyik oka annak, hogy sok presztízsdialektust beszélő szerint a fekete angol beszédet nem lehet érteni, még ha nyelvileg világos is, hogy kölcsönösen érthető az amerikai angol presztízsvariánsait beszélők körében. A csoporton kívüliek számára nem szabad, hogy érthető legyen a szleng, mivel célja, hogy csak a csoporton belüliek értsék meg.

Ezen a ponton válik fontossá a szleng tiszavirág jellege. A szlenget gyakran mulandó természeténél fogva definiálják (GLEASON 1961: 6). Azonban a közlelbbi vizsgálódás fényt vet arra, hogy a szleng tiszavirág jellege csak relatív. Néhány szleng nagyon rövid életű, néhány kitart több generáción keresztül (DUMAS–LIGHTER 1978: 7). Gyakran az időfaktort használják a szleng és a

zsargon megkülönböztetésére, a szlenget tisztavirágéletűnek tekintik, a zsargont mulandónak (JOOS 1961). Lényegében, ahogy azt minden kutató tudja, a szakzsargonok nagy része maga is mulandó. Én magam sem tudok az 50-es évek nyelvtudósainak zsargonjával beszélni, sem a 60-as évekbeliékével, és már kezdenek problémáim lenni a 70-es évekbeliékével is.

Gyakran előfordul egyébként, hogy néhány szleng szélsőségesen tisztavirág életű, amikor például egy csoport határvonalai képlékenyek, vagy — hogy HOWARD GILES zsargonjával éljek — amikor a beilleszkedés bizonyos sikerrel megy végbe. Egy összetett társadalomban az egyének csoportok és kapcsolatok komplex hálózatával találják szemben magukat, melyben el kell helyezniük magukat, s melyben mind függőlegesen, mind vízszintesen mozognak, mind szinkrón, mind diakrón értelemben. A szociálpszichológia egyik alaptétele, hogy az identitást nagy mértékben meghatározza, hogy hogyan találja, teremti és határozza meg a helyét az egyén ezekben a hálózatokban. TAJFELT idézve „ésszerű azt feltételezni, hogy egy egyénnek mind csoporton belüli, mind azon kívüli attitűdjeit és viselkedéseit meg kell határoznia legalább valamilyen mértékben, az önmeghatározás állandóan zajló folyamatával”. Mivel a szleng és a zsargon a csoportmeghatározás és -megkülönböztetés, illetve a csoporttagok felismerésének eszközei, a csoport a zárat időről időre cseréli, hogy kiderüljön, kinek a kulcsa illik bele. Amikor a szlengben egy eszközjellegű ok keveredik egy integratív motivációval, mint például akkor, amikor meg kell különböztetni egy drogvásárlót egy áruhás drogrendőrtől, a zárat folyamatosan cserélni kell. Ezért a drogkultúra szlengje szélsőségesen tisztavirág életű.

HOWARD GILES nemrég bizonyítékokat és érveket hozott fel számtalan forrás alapján (GILES–SMITH 1979; GILES–POWESLAND 1975; GILES 1977a; GILES–BOURHIS–TAYLOR 1977; GILES 1977b) annak a nyelvi viselkedésnek a magyarázására, amit ő akkomodációs modellnek nevez. Az akkomodációs elmélet ki mondja, hogy a beszélő bizonyos körülmények között, például társadalmi elismerés elnyerésére, illetve közvetítésére tett kísérlet során megkísérli átformálni személyiségét, hogy elfogadhatóbbá tegye azt azok számára, akikhez beszél. A beszédszokásokat tekintve az ember átalakíthatja a stílusát, a beszédvariánsát, az akcentusát, a hangmagasságát, beszédtempóját vagy egy sor más szokását, amelyekhez én még kiemelten besorolom a szlenget és a zsargont. Így GILES képes felállítani a beszélők konverzió- és diverziómodelljeit, a fennálló társadalmi és pszichológiai tényezőknek megfelelően. Én ezeket a stratégiákat a szlengnél észlelt szolidaritáshoz és elidegenedéshez kapcsolom, és véleményem szerint a modell által megmagyarázhatjuk a szlenget ugyanúgy, mint ahogy megmagyarázták vele például a kódváltást (BOURHIS 1978) és az akcentusváltást (GILES–POWESLAND 1975).

Azonban a fogalmat nem csupán arra szeretném használni, hogy a szleng mulandó mivoltát magyarázzam vele, hanem arra is, hogy megindokoljam, miért

kissé zavarba ejtő és szelektív bizonyos szleng beolvasztása a domináns amerikai kultúrába.

A beilleszkedés szerepe a szleng tiszavirág jellegében azzal magyarázható, hogy mivel a szleng egy csoporton belüli nyelv, és a pozitív társadalmi identitás egyik eszköze a sikeres csoportba történő beilleszkedéshez (szlengkifejezések használata révén) a csoporton kívüliek körében, hatására új tagokat fogadnak be a csoportba, feltéve hogy a leendő tagok más kritériumoknak is megfelelnek, mint például etnikum vagy bőrszín kérdésében. Sok olyan esetben, amikor más feltételnek nem felelnek meg, a szlenghez és zsargonhoz való alkalmazkodás a csoporton kívüliek részéről elhomályosíthatja a csoporton belüliek elkülönülését, és veszélyeztetheti a pozitív társadalmi identitást. Ennek megfelelően a csoportnak folyamatosan kell új és új szleng- és zsargonkifejezéseket gyártani azért, hogy kívül tartsa a csoporton kívülieket, és hogy meghatározza a csoporton belülieket.

Ezenkívül az akkomodációs modell megmagyarázhatja azt az utóbbi amerikai generációkban megfigyelhető sajátos társadalmi jelenséget, amikor is nagy számú fekete, utcai szleng került be az úgynevezett domináns amerikai kultúrához tartozó beszédbe. Az 1950-es évek végén a *cats* 'jó, menő, király' (tkp. macskák) szót felváltotta a *cool* (tkp. hüvös), és elterjedt lett a *dig* 'kedvel' (ismeretlen eredetű szlengszó, az 'ás' homonimája). Az 1960-as években került be a *rap* 'fesztelenül beszélget', a *nitty-gritty* 'lényeg; részletek', illetve a *right on* 'jól informált, modern; divatos' és az *up tight* 'feszült, ideges; maradi'. Az 1970-es évek hozták meg a *hip* 'menő; jól informált' szót (BURLING 1973: 87–8). (Természetesen sok kifejezést soha nem vettek át, és amelyeket átvettek, azokat hamar más szóval helyettesítették a fekete kultúrában.)

Ebben az érdekes, hogy a fekete angol legtöbb aspektusát folyamatosan és nagy mértékben lenézik a fehérek, akik teljesen más attitűdöt vettek fel a szleng szavaival kapcsolatosan. Csak neveltségessé tétel céljából utánozzák a fehérek a feketék beszédének más aspektusait (BURLING 1973: 87). Mégis sok, főleg fiatal, középosztálybeli amerikainak volt csillapíthatatlan az étvágya a fekete szleng iránt, ugyanúgy, mint a feketék zenéje, öltözködése és a fekete kultúra más aspektusainak átvételére.

Ebben a folyamatban tetten érhető az ebben a tanulmányban ismertetett jelenség. A fekete szleng használata a feketék körében jól érzékelteti a DUMAS és LIGHTER által hangsúlyozott szlengfogalmat. Az alsóbb osztályokból származó feketéket iskolájuk és a munkát találás igénye arra ösztönzi, hogy átvegyék a középosztálybeli nyelvet mint az óhajtott domináns kultúrának a szimbólumát, és az abba való bekerülés eszközét. A sztenderd angolt illetően ezek a feketék egy ambivalens látásmódot alakítottak ki: meg szeretnék tanulni, de ugyanakkor ez jelenti a fehérek és elnyomók világát. Az ebből a középosztálybeli értékek ellen kialakuló lázadás az alsó osztálybeli feketék részéről magában foglal sok min-

dent, de a nyelv mint szimbólum mindig ott van ezek között (BURLING 1973: 107). BURLING így fogalmaz:

Tudatosan vagy tudattalanul a nyelvet használjuk a következők kifejezésére: reményeink és vágyaink jelzésére, megmutatni, hol a helyünk, megmutatni, melyik csoporthoz tartozunk. Napjainkban, amikor a feketék újfajta büszkeséggel ragaszkodnak örökségükhöz, és ahhoz, hogy a fekete mindenképpen szép, szükségét érezhetik, hogy nyelvi szimbólumok jelezzék újkeletű elkülönülésüket. ... ha a szuahéli nyelvnek korlátozott a jelentősége, és ha a nemsztenderd angol nyelvtanát és kiejtését túlságosan lenézik ahhoz, hogy ezeket szimbólumnak tekintsék, akkor ott van a fekete szleng. Mivel a szlenget sokkal kevésbé stigmatizálják, mint a feketék beszédének más aspektusait, jónéhány fekete beszélő elkezdte ezt a feketék egy közös nyelvhez való értékes hozzájárulásának tekinteni. A szlenget a nemsztenderd nyelvtannal ellentétben büszkén lehet használni. A fekete szleng a szeparatizmus és a középosztálybeli igények elutasításának szimbólumává vált.

BURLING ezen a ponton megragadja a lázadó szándékot, ahogy azt DUMAS, LIGHTER és SLEDD már megkísérelték, valamint a szleng TAJFEL által kiemelt identifikációs és szolidaritással kapcsolatos funkcióját.

Emellett BURLING továbbmegy, és a fekete szleng fehérek által történő átvételében is a lázadó mozzanatot hangsúlyozza, amikor a következő megjegyzést teszi: „Érthető, hogy miért sietnek ugyanezt a szimbólumot választani azok a fehér fiatalok, akik ugyanazon követelmények ellen láznak” (BURLING 1973: 107). Talán itt nem haszontalan az akkomodációs modellnek mint hasonló erővel bírónak a szorgalmazása. Biztos, hogy néhány olyan fehér ember motivációjában, akik felhasználják a fekete szlenget, szerepet játszik az az iránti vágy, hogy azonosuljanak a feketéknek a fehér középosztálybeliek elleni lázadásával. Ez a törekvés az 1960-as években különösen erőteljes volt Amerikában. Ez önmagában beleillik az akkomodációs modellbe abban az értelemben, hogy a fiatal fehérek szeretnék megváltoztatni a személyiségüket azért, hogy felvehessék a feketék beszédbeli jellegzetességeit és egyéb magatartásformáit. Azonban a fekete szleng kisajátítása terjed az amerikai társadalom más területein is, és jól tükrözi a feketék általános társadalmi beilleszkedését is, amely az Egyesült Államokban észrevehetően kialakult a második világháború utáni évtizedekben (SOWELL 1978). Ezt az általános társadalmi beilleszkedést úgy lehet a legtermékenyebben tanulmányozni, legalábbis nyelvi szempontból, hogy felhasználjuk TAJFEL, GILES és mások szociálpszichológiai modelljeit (vö. GILES 1979).

Ebben a tanulmányban megpróbáltam bemutatni, hogy egy kisebb nyelvészeti tárgy területén egy ilyen megközelítési mód hogyan mentheti meg az adott területet egy külső, külső, nyelvészen kívüli sötétségtől.

Irodalom

- BOURHIS, R. Y. (1978): *Language in ethnic interaction: a social psychological approach* [A nyelv etnikai interakcióban. (Szociálpszichológiai megközelítés)]. Előadás a IX. Szociológiai Világkonferencián, Uppsala, Svédország, 1978. augusztus 14–19.
- BOURHIS, R. Y.–GILES, H. (1977): The language of intergroup distinctiveness [A csoporton belüli elkülönülés nyelve]. In: *Language, ethnicity and intergroup relations*. Szerk. H. GILES. New York, Academic Press.
- BOURHIS, R. Y.–GILES, H.–LEYENS, J. P.–TAJFEL, H. (1979): Psycholinguistic distinctiveness: language divergence in Belgium [Pszicholingvisztikai elkülönülés. (Nyelvi divergencia Belgiumban)]. In: *Language and social psychology*. Szerk. H. GILES–R. N. ST. CLAIR. Baltimore, University Park Press.
- BURLING, R. (1973): *English in black and white* [Angol feketén-fehéren]. New York, Holt, Rinehart and Winston.
- DOISE, W. (1978): *Groups and individuals: explanations and social psychology* [Csoportok és egyének. (Magyarázatok és szociálpszichológia)]. Cambridge, Cambridge University Press.
- DUMAS, B. K.–LIGHTER, J. (1978): Is *slang* a word for linguists? [Nyelvészeknek való-e a *szleng* szó?]. *American Speech*, 53: 5–17. | BETHANY K. DUMAS–JONATHAN LIGHTER: Nyelvészeknek való-e a *szleng* szó? In: *A szlengkutatás 111 éve*. Szerk. VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. Debrecen, 2002. 277–291.
- GILES, H. (1977a): Social psychology and applied linguistics: toward an integrative approach [Szociálpszichológia és alkalmazott nyelvészet. (Egy összegző megközelítés felé)]. *I. T. L. Review of Applied Linguistics*, 33: 27–42.
- GILES, H. szerk. (1977b): *Language, ethnicity and intergroup relations* [Nyelv, etnicitás és csoporton belüli viszonyok]. New York, Academic Press.
- GILES, H. (1979): Sociolinguistics and social psychology [Szociolingvisztika és szociálpszichológia]. In: *Language and social psychology*. Szerk. H. GILES–R. N. ST. CLAIR. Baltimore, University Park Press.
- GILES, H.–BOURHIS, R.–TAYLOR, D. (1977): Towards a theory of language in ethnic group relations [Az etnikai csoportok viszonyainak nyelvelmélete felé]. In: *Language, ethnicity and intergroup relations*. Szerk. H. GILES. New York, Academic Press.
- GILES, H.–POWESLAND, P. F. (1975): *Speech style and social evaluation* [Beszédstílus és társadalmi evolúció]. London, Academic Press.
- GILES, H.–SMITH, P. M. (1979): Accomodation theory: optimal levels of convergence [Akkomodációelmélet. (A konvergencia optimális szintjei)]. In: *Language and social psychology*. Szerk. H. GILES–R. N. ST. CLAIR. Baltimore, University Park Press.
- GILES, H.–ST. CLAIR, R. N. szerk. (1979): *Language and social psychology* [Nyelv és szociálpszichológia]. Baltimore, University Park Press.
- GLEASON, H. A., JR. (1961): *An introduction to descriptive linguistics* [Bevezetés a leíró nyelvészetbe]. New York, Holt, Rinehart and Winston.
- JOOS, M. (1961): *The five clocks* [Az öt óra]. New York, Harcourt, Brace and World.

- KENYON, J. S. (1948): Cultural levels and functional varieties of English [Az angol nyelv kulturális szintjei és funkcionális változatai]. *College English*, 10: 31–6.
- LABOV, W. (1970): The study of language in its social context [A nyelv vizsgálata társadalmi összefüggésben]. *Studium Generale*, 23: 66–84. | LABOV, WILLIAM: A nyelv vizsgálata társadalmi összefüggésben. In: *Beszédaktus, kommunikáció, interakció*. Szerk. PLÉH CS. és TERESTYÉNI T. Bp., Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1979. 365–98.
- LABOV, W. (1972): Some principles of linguistic methodology [A nyelvészeti módszertan elvei]. *Language in Society*, 1: 97–120.
- MILHAUSER, M. (1952): The case against slang [Vádirat a szleng ellen]. *English Journal*, 41: 306–9.
- PENG, F. (1974): Social distance [Társadalmi távolság]. *Sciences*, 31: 32–5.
- RYAN, E. B. (1979): Why do low prestige language varieties persist? [Miért maradnak meg az alacsonyabb presztízsű nyelvváltozatok?]. In: *Language and social psychology*. Szerk. H. GILES–R. N. ST. CLAIR. Baltimore, University Park Press.
- SLEDD, J. (1965): On not teaching English usage [Az angol nyelvhasználat nem tanításáról]. *English Journal*, 54: 698–703.
- SOWELL, T. (1978): Ethnicity in a changing America [Etnicitás a változó Amerikában]. *Deadalus*, 107: 213–38.
- TAJFEL, H. (1974): Social identity and intergroup behavior [Társadalmi identitás és csoporton belüli viselkedés]. *Social Science Information*, 13: 65–93.

(Fordította Varga Éva és Várnai Judit Szilvia)